

دعای عرفه چیست و چگونه نیازهای بندگان را بیان می‌کند؟

بررسی دعای امام حسین (علیه‌السلام) در روز عرفه و در صحرای عرفات

دعای عرفه دعایی است که امام حسین (علیه‌السلام) در روز ۹ ذی‌الحجه در آخرین حج خود در صحرای عرفات خوانده‌اند. شیعیان این دعا را در روز عرفه در صحرای عرفات و در کربلا قرائت می‌کنند. عرفه روز کسب معرفت، توبه و تقاضای مغفرت و نیایش با خداوند است.

با دقت در فرازهای دعای عرفه می‌توان به حقیقت و هدف اصلی این روز پی ببریم؛ در حقیقت دعای عرفه را می‌توان دعا برای کسب شناخت صحیح بین حق و باطل دانست. با بررسی روابط و قوانین بیان شده در دعای عرفه و کاربرد آنها در زندگی به خودشناسی و در نهایت به خداشناسی خواهیم رسید. برای آگاهی بیشتر از چیستی روز عرفه و چرایی اهمیت دعا و راز و نیاز در آن می‌توانید به مقاله «عرفه چیست و چرا به آن روز نیایش می‌گویند؟» مراجعه کنید.

دعای عرفه بدون شک یکی از برترین ادعیه‌ای است که از ائمه (علیهم‌السلام) به ما رسیده است. شاید این تجربه را همه ما داشته‌ایم که گاهی حرف‌های دل ما را دیگری با بیانی بسیار رساتر عنوان نموده است، برای مثال تصور کنید در جمعی حضور دارید که خواسته‌ها و دغدغه‌های افراد حاضر در جمع بسیار شبیه هم است. اگر قرار باشد دغدغه‌ها و نیازهای خود را به فردی که مسئول رسیدگی است انتقال دهیم، به نظرتان به چه روشی باید عمل کنیم؟ چگونه و در قالب چه کلماتی باید مسائل را مطرح کنیم، که مورد توجه قرار بگیرد؟

به احتمال زیاد همه موافق این نظر هستیم، که فردی با بلیغ‌ترین کلام و بیشترین شناخت نسبت به جمع و ضعف‌ها و نیازهای آنان باید به نمایندگی از سایرین سخن بگوید. همه این مثال‌ها مقدمه‌ای بود، برای اینکه بگوییم فلسفه دعای امام حسین (علیه‌السلام) در روز عرفه چیست. متن بسیاری از ادعیه همان حرف دل ما بندگان گناهکار است. حرف‌هایی که در شیواترین و زیباترین حالت ممکن بیان شده‌اند. کجا یک بنده معمولی می‌تواند به زیبایی آنچه در دعای عرفه آمده است، فقر را وسیله‌ای برای توسل قرار دهد؟ امام معصوم، همان نماینده خوش‌کلامی است که به نیابت از ما و با شناخت کامل از ضعف و فقرمان

به درگاه خداوند عرض می‌کند: «ها أَنَا أَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِفَقْرِي إِلَيْكَ، وَ كَيْفَ أَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِمَا هُوَ مَحَالٌ أَنْ يَصِلَ إِلَيْكَ؟ اینک به سبب نیازم به تو، متوسل به توأم و چگونه متوسل به تو شوم به آنچه که محال است به تو برسد؟»^۱

شرایط لازم برای بهره‌برداری از دعای عرفه

خواندن دعای عرفه به اندازه‌ای مهم است که اگر روزه‌داری در این روز باعث ضعف شود، نباید روزه بگیریم. یکی دیگر از شروط استفاده بهینه از این دعا آن است که اگر عربی بلد نیستیم، آن را به زبان فارسی بخوانیم. این روش کمک می‌کند تا حقیقت معارف آن به جانمان بنشیند و به دارایی و معرفت تبدیل شود. یادمان باشد آنچه موجب سعادت ما می‌شود، معرفت است نه علم!

علم یک آگاهی اولیه و مانند یک تیغ دو لبه است. اگر به درستی از آن استفاده کنیم، می‌تواند ما را به سعادت برساند؛ اما استفاده نادرست از علم باعث بدبختی است. باید به این نکته مهم توجه کنیم که شرط رسیدن به معرفت این است که یافته‌های علمی ما مورد تأیید خداوند و متخصص معصوم باشد و با قلبمان آن را ادراک کنیم.

علم باعث نورانیت عقل و معرفت باعث نورانی شدن قلب می‌شود. ما برای رسیدن به هدف خلقت خود باید با قلبمان حرکت کنیم. بر اساس قیمت‌گذاری قرآن کریم هم افراد با توجه به محتویات قلب خود تقسیم می‌شوند.^۲ همه این‌ها یعنی قلب و معرفت از عقل و علم برترند. محتویات قلبمان، میزان سعادت دنیا و آخرت ما را تعیین می‌کند. در شب و روز عرفه باید تلاش کنیم قلبمان را به حرکت درآوریم و به معرفت برسیم. برای برخی از ما فرصت پرواز روح در جمع فراهم می‌شود و عده‌ای دیگر به خلوت‌گزینی عادت داریم. خلوت و جلوت مهم نیست، آنچه اهمیت دارد مهیا کردن شرایط برای کسب بیشترین برکات است.

¹ دعای عرفه

² سوره توبه، آیه 24

دعای عرفه و ارتباط با امام زمان (عجل‌الله‌تعالی‌فرجه)

یکی از روایاتی که درباره روز عرفه وارد شده، سخن امام صادق (علیه‌السلام) است با این مضمون که پیش از اهل عرفات، خداوند به زائران امام حسین (علیه‌السلام) می‌نگرد و حوائج آنان را برآورده می‌کند.^۳ نکته کلیدی روایت این است که «امام» کانون توجهات است و به یمن وجود ایشان زائرانشان نیز پیش از زوار خانه خدا مورد توجه قرار می‌گیرند. اگر قرار باشد از دل این روایت رمزی بگشاییم، آن اهمیت «معرفت به امام» است. ما باید نسبت به امام عصر خویش معرفت داشته باشیم. کسی که به این معرفت می‌رسد، مبنای تمام انتخاب‌ها، ارتباط‌ها، رفتارها و اعمالش را پیوند با امام زمانش و رضایت او قرار می‌دهد. برای مطالعه بیشتر در این زمینه می‌توانید به مقاله «آیا امام حسین (علیه‌السلام) حج خود را نیمه تمام گذاشت؟» مراجعه کنید.

دعای عرفه و درمان بیماری‌های روحی

همیشه درمان پس از بروز درد کشف می‌شود. یکی از بزرگ‌ترین دردها و بیماری‌های عصر حاضر افسردگی و اضطراب است. افراد بسیاری با این معضل درگیر و به آن مبتلا هستند. به موازات چنین بیماری و دردی روشی به نام «ایمان درمانی» و «دعا درمانی» توسط روانشناسان ارائه شده است. ریشه اضطراب و افسردگی دوری از منبع قدرت و نور یعنی خداوند بزرگ است. راه درمان آن هم پیوستن به خدا و توکل به او است.

همه ما به صورت فطری در قلب خود به قدرتی برتر از خود اعتقاد و به او نیاز داریم. این قدرت برتر همان خدای یگانه است، که برخی افراد بر روی حقیقت وجودش پرده می‌اندازند و به اصطلاح نسبت به او کافر می‌شوند؛ اما این کفر حقیقت ماجرا را تغییر نمی‌دهد و حتی کافران نیز در بدترین شرایط و تنگناها به دنبال دستاویزی برای چنگ زدن هستند.

طوسی، محمد بن حسن، مصباح‌المتجهج، بیروت، مؤسسه فقه الشیعه، ۱۴۱۱ق، ص ۷۱۵^۳

امروزه نه فقط روانشناسان اسلامی، بلکه دانشمندان غربی نیز ایمان و دعا را یکی از بهترین راه‌ها برای درمان اضطراب می‌دانند؛ زیرا با این روش انسان خود را تحت حمایت نیرویی برتر قرار می‌دهد که با اتکا به او می‌توان بر بیماری و ضعف خویش غلبه کرد.

فردی که خود را به سلاح ایمان و دعا مجهز می‌کند، دیگر در برابر امواج خروشان دنیای وانفسا آشفته نمی‌شود. این حقیقت را هزار و چهارصد قبل و پیش از تمام دانشمندان معاصر پیامبر اسلام (صلی‌الله‌علیه‌وآله) بیان فرمودند که دعا سلاح مؤمن است.^۴ تمام این موارد را گفتیم، تا به این حقیقت برسیم، که دعای عرفه یکی از بهترین درمان‌ها و سلاح‌هایی است که خداوند به وسیلهٔ امام معصوم به ما هدیه داده است. در این دعا تمام ضعف‌های خود و قدرت‌های خدا را برمی‌شماریم. از شر نفس و ضعف خویش به خداوند پناه می‌بریم و در سایه‌سار امن رحمت و مغفرت او، خود را از تمام دردها و بیماری‌ها می‌رهانیم.

دعای عرفه را می‌توان کلاسی فشرده از خودشناسی دانست. اگر یک بار این دعا را با تمرکز کامل و با نیت کشف حقایق وجود خود و ارتباط بین این وجود پیچیده و خالق آن بخوانیم، در پر شدن گره‌ها و پاسخ دادن به بسیاری از سوالات بنیادین ذهنمان سودمند خواهد بود.

کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، گردآورنده علی اکبر غفاری و محمد آخوندی، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ق، چاپ چهارم، ج ۲، ص ۴۶۸^۴